

Кобзар О. І.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри ділової іноземної мови
Полтавського університету економіки і торгівлі

ЗАЛУЧЕННЯ ЗМІ ДО ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН (ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВУЗАХ НІМЕЧЧИНИ)

Анотація. Статтю присвячено описові досвіду використання медійних засобів у процесі дистанційного навчання у вузах Німеччини. Дистанційне навчання є інноваційною складовою освітнього процесу, що ґрунтується на програмах навчання із застосуванням нових інформаційних технологій, включаючи супутникове телебачення, комп'ютерні мережі, мультимедіа та ін.

Ключові слова: дистанційне навчання, ЗМІ, інформаційні технології, супутникове телебачення, комп'ютерні мережі.

Постановка проблеми. Рух світу у напрямку глобалізації спричинив нові виклики на ринку праці: високий рівень фахових знань, володіння сучасними засобами масової інформації та IT-технологіями, мобільність. Ці вимоги поставили перед закладами освіти завдання створити нову гнучку систему викладання, зокрема філологічних дисциплін, яка би дозволила навчатися працюючи, в індивідуальному часовому та професійному плані, незалежно від місця проживання. Таку можливість надала дистанційна форма навчання, яка від початку нового століття вийшла в лідери на ринку освіти Європи та Америки.

Накопичений за останні десятиріччя досвід європейських країн цікавий і Україні, тому в українській науковій літературі з 2000-х рр. з'явилася низка досліджень про основні зарубіжні центри дистанційного навчання, результати його впровадження, інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти (праці В. Олійника, В. Шейко, Г. Козлакової, Б. Шуневича [1; 2; 3] та ін.). Накопичений майже за півстоліття досвід у цій царині слід уважно розглянути, проаналізувати (також і критично), щоб мати змогу застосувати його переваги та уникнути недоліків в Україні.

Метою статті є вивчення особливостей дистанційного навчання у вишах Німеччини як прикладу застосування ЗМІ для викладання філологічних дисциплін та вивчення іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи здобутий досвід, констатуємо, що переклад англійського терміну «*E-Learning*» із німецькомовних джерел як «дистанційне навчання» не зовсім коректний, оскільки німецькі засоби мови зазвичай намагаються найточніше передати сутність явища, яке вони називають. Дистанційна освіта в Німеччині у своєму розвитку пройшла певні етапи, на кожному з яких вона мала певну назву: *Fernstudium*, *E-Learning*, *Blended Learning*, що виражала її сутність.

Перший етап. Дистанційне навчання в Німеччині як нова форма освітніх послуг виникло у середині 1970-х рр. Його реалізацією стало відкриття у місті Хаген (Північний Рейн-Вестфалія) дистанційного університету (*fernuniversität*) – факт, котрий історики прокоментували як «*die richtige Universität zur richtigen Zeit*» («потрібний університет у вдалий час»). Саме ця подія, офіційно зареєстрована 1 грудня 1974 р., відкриває історію успіху нової форми освіти, яка, за визначенням німецьких науковців, стала без-

прецедентною у ландшафті німецької вищої школи [5]. Відкриття такого університету було відповіддю на вимоги часу, оскільки Німеччині бракувало висококваліфікованих працівників, а нові дидактичні методи навчання (насамперед застосування технічних засобів) та відсутність можливості підвищення кваліфікації працівників терміново вимагали реформи освіти.

Місце створення університету також не випадкове: саме у Рурській області – найпотужнішому промисловому регіоні Східної Німеччини – відбувалися суттєві економічні структурні зміни технічного та соціального характеру, не можливі без освіченого науково-технічного персоналу. Цікаво, що такої реформи вищої школи уже з кінця 1960-х рр. вимагали насамперед самі студенти і студентські організації, заручившись підтримкою прогресивного на той час телебачення. Та експерти пророкували новому університету неминучий провал, оскільки його новаторство і розміри, на їх думку, не давали можливості ефективного керування та фінансування. Однак їх прогноз не виправдався, і Федеральний дистанційний університет почав успішно функціонувати (насамперед завдяки ентузіазму викладацького складу). Серед наукових співробітників він отримав назву «*Paradiesvogel*» («Райська пташка»), серед політиків – «*sozialistisches Bildungsexperiment*» («соціалістичний експеримент в освіті»), серед традиційних університетів – «*teure, aber geschickte Doppelstrategie*» («дорога, але вдала подвійна стратегія»).

Зaproваджені ним нові форми навчання, як-от: залучення новітніх технічних засобів (університет мав власні студії відео- та аудіозасобів для створення найсучасніших учбових матеріалів), поштова відправка та доставка учбових матеріалів (створено спеціальний відділ логістики), поєднання заочної та очної фази навчання (скореговані навчальні плани з очними вишами), комп'ютерне тестування, мобільність студентів, гнучкий графік навчання, фахові консультації, післядипломна освіта – стали трампліном для подальшого розвитку дистанційної освіти в Європі. Головним орієнтиром для Дистанційного університету став ключовий (з 1962 р.) вислів ЮНЕСКО «*Lebenslanges Lernen*» («Навчання протягом всього життя»). 26 вересня 1975 р. перші навчальні матеріали зі спеціальностей «Освіта», «Математика», «Економічна наука» було розіслано поштою 1 330 студентам, а на 1979/80 навчальний рік (рік першого випуску) зареєструвалося вже 22 652 охочих.

Освітньо-політична місія вишу полягала в тому, щоб створити, випробувати, вдосконалити, оцінити нові форми та засоби навчання, розробити і впровадити нову комп'ютерну систему управління навчальним процесом та студентською діяльністю, консолідувати нові медійні форми та засоби дистанційного навчання зі стаціонарним навчанням.

Від початку своєї діяльності Дистанційний університет акцентує традиції німецької вищої школи – прагнення якісної освіти і свободи в науково-дослідній роботі та навчальному процесі. Ака-

демічні іспити і дипломи, присвоєння вчених звань та наукових ступенів повністю відповідають аналогічним процедурам у традиційних університетах. Німецькому роботодавцю не доводиться сумніватися в рівні кваліфікації випускника Хагенського вишу. Але набагато важливішими, ніж інфраструктура заочного університету, стали успіхи та досвід, накопичені у процесі навчання протягом 20 років. Для акумуляції, аналізу та подальшої реалізації цих знань при університеті було створено Центр із розвитку і Центр дослідження дистанційної форми навчання. Навчання студентів за оригінальними дистанційними курсами та контроль за допомогою CD-Rom, віртуальні конференції або доступ до університетської бібліотеки в режимі online постійно досліджуються, оцінюються, вдосконалюються. Заочний університет міста Хагена виконує таким чином пілотну (дослідну) функцію як університет засобів інформації.

На початку нового тисячоліття у Хагенському дистанційному університеті навчалися майже 56 000 студентів, з них 2 700 із нових федеральних земель (у 2015 р. – 80 тисяч). Кількість факультетів збільшилася, на нових факультетах вивчаються юридичні та гуманітарні науки, електротехніка, інформатика та ін. Розвиваються технології дистанційного викладання іноземних мов, серед яких використання спеціальних платформ зі створенням особистого кабінету, транслювання записаних відеоуроків, можливість зворотного зв'язку та особистих консультацій із викладачем по Skype, комп'ютерне тестування, засвоєння як окремих граматичних чи лексичних тем, так і курсу загалом.

Переваги дистанційного навчання очевидні: менші фінансові витрати порівняно із традиційною формою навчання; друкований навчальний матеріал дозволяє перевіряти та постійно вдосконалювати зміст і методи навчання; можливість використання отриманих теоретичних знань у професійній практиці; рівні шанси в отриманні освіти для міських, сільських жителів та людей з особливостями психофізичного розвитку. Однак диплом про вищу професійну освіту у Дистанційному університеті м. Хагена отримують лише 20% студентів, котрі спроможні самоорганізуватися, витримати високі освітні вимоги та успішно скласти іспити з вивчених курсів.

Другий етап розвитку дистанційної освіти в Німеччині – власне E-Learning – розпочинається із прийняття урядом ФРН програми «Innovationen und Arbeitsplätze in der Informationsgesellschaft des 21. Jahrhunderts» («Інновації і робочі місця в інформаційному суспільстві 21 ст.» (1999 р.)), яка переслідувала амбітну мету – до 2005 р. зайняти провідне місце у європейському інформаційному суспільстві. Одним із пунктів цієї програми з 90 сторінок було вивести країну в лідери в галузі комп'ютерних освітніх програм. У рамках указаної програми Дистанційний університет м. Хагена стає базовим центром міжнародного проекту «Cyber», який розпочався у квітні 2000 р., був розрахований на 30 місяців і фінансувався Європейським Союзом. Мета проекту – скласти «освітній пакет» курсів, пропонованих дистанційними вишами 9 європейських країн; досягти взаємного визнання оцінок, отриманих у різних університетах; створити систему уніфікованих навчальних курсів та програм у різних університетах; створити проект єдиного і визнаного всіма заключного кваліфікаційного іспиту і диплома; розробити рекомендації з інтернет-іспитів; підготувати підґрунтя для створення віртуальних європейських університетів.

E-learning, скорочення від *Electronic Learning* (електронне навчання) – це система навчання за допомогою електронних (інформаційних) технологій, із застосуванням комп'ютерів, інформаційних мереж, мультимедійного обладнання тощо. Фахівці ЮНЕСКО визначають E-Learning як навчання за допомогою Інтернету та мультимедіа. Німецькі науковці вважають, що це поняття охо-

плює усі форми навчання, у яких застосовуються як електронні, так і цифрові медіа для презентації навчальних матеріалів та засобів чи підтримки комунікації між учасниками навчального процесу (Р. Гранов) [6]. Його перевагами для студентів є: можливість у будь-який час і будь-якому місці отримати сучасні знання, самостійна робота з електронними матеріалами, отримання консультацій, порад, оцінок у віддаленого (територіально) викладача, можливість дистанційної взаємодії та створення розподіленої спільноти користувачів (соціальних мереж), своєчасна цілодобова доставка електронних навчальних матеріалів.

Для вишів використання E-Learning означає: укладання та використання стандартів та специфікації на електронні навчальні матеріали та технології, дистанційні засоби навчання, формування та підвищення інформаційної культури, оволодіння сучасними інформаційними технологіями, підвищення ефективності своєї звичайної діяльності, можливість розвивати навчальні веб-ресурси. Для обох сторін найбільший інтерес мають програми навчання із застосуванням нових інформаційних технологій, включаючи супутникове телебачення, комп'ютерні мережі, мультимедіа та ін. [3, с. 209].

У 1999–2003 рр. в Німеччині у рамках федерального проекту створюються перші онлайн-курси вищої школи, на основі яких 30 квітня 2001 р. засновано спілку Віртуальних вищих шкіл (Virtuelle Fachhochschule Verbund), яка об'єднала інтерактивні програми вишів Бременхафена, Берліна, Бріга, Фрайбурга, Карлсруе, Кіля, Мангейма, Гейдельберга та ін. (11 німецьких та швейцарських вишів).

Повноцінний курс навчання через Інтернет пропонує також Віртуальний університет прикладних наук (Virtuelle Fachhochschule) – об'єднання 15 німецьких і 4 шведських вузів.

E-Learning – це форма високоякісної освіти майбутнього, що означає вчитися інноваційно, не обмежено часом чи простором, активно розвиваючи комунікацію, інтеграцію, співробітництво. Закрита форма E-Learning пропонує повну відмову від лінійного процесу навчання (загальний огляд, поглиблення, індивідуальний аналіз засобами контролю) та очних занять, подальші консультації тьюторів є додатковою допомогою у вирішенні проблемних питань та подоланні соціальної ізоляції.

Наразі із традиційною вищою освітою E-Learning надає можливість отримати ступінь та диплом бакалавра чи магістра або закінчити окремий університетський курс за власним бажанням і отримати сертифікат вищої школи. За даними Міністерства освіти і науки Німеччини, останні роки у Віртуальному інституті (Virtuelle Fachhochschule – VFH) значно зросла кількість слухачів. У зимовому семестрі 2007/2008 навчальному році в ньому навчалися 170 студентів, зараз більше 600 осіб навчаються на online-курсах інститутів Любека, Брауншвейга/Вольфенбюттеля, Бранденбурга, Берліна, Бремерхафена і Вільгельмсхафена. Студентам пропонується також вивчення гуманітарних та педагогічних дисциплін, зокрема філологічних.

E-Learning надає нові можливості щодо інтернаціоналізації вузів та сприяє розвитку нових форм співробітництва. Так, наприклад, у 2013 р. за підтримкою Німецької служби академічних обмінів (DAAD) стартувала мережева електронна магістерська програма «Intellectual Encounters of the Islamic World» («Інтелектуальні колізії ісламського світу»), за якою навчалися 20 студентів з Ізраїлю, Палестини та Німеччини, слухаючи лекції 8 відомих професорів із різних країн світу і відпрацьовуючи семінари online.

Однак, за дослідженням німецького професора К. Ігеля (С. Igel), керівника Центру навчальних технологій, електронне

навчання в Німеччині так і не стало окремою самодостатньою формою вищої освіти, як, наприклад, у США, Китаї чи Росії. Досліджуючи тему понад 15 років, науковець дійшов висновку, що німецькі студенти віддають перевагу живим лекціям із конспектом та ручкою. Надії на те, що E-Learning повністю замінить очні навчальні технології в університетах, не виправдалися. Німецькі виші використовують електронні можливості, щоб завантажити у Мережу презентації навчальних курсів у PDF-форматі, відео чи інтерактивні навчальні матеріали, з якими студенти можуть працювати напряму на своїх ноутбуках, смартфонах чи планшетах і зекономити час, необхідний на відвідування лекцій чи бібліотек. Однак масово цього не відбувається, так діють тільки одиничні студенти, завантажені роботою, інші – лише доповнюють очне навчання відповідними електронними матеріалами, поєднуючи переваги обох форм. На думку дослідника, це викликано невеликими розмірами території Німеччини, добре розвинутою інфраструктурою, порівняно з тими ж США, Китаєм та Росією, та достатньою кількістю традиційних університетів, навчання в яких є справою престижу. Для німецьких студентів виявилися надзвичайно важливими соціальні контакти та спілкування із професорсько-викладацьким складом та однокурсниками наживо, що пропонує повною мірою очне навчання. Тому лише деякі «воїни-одинаки» вибирають повністю електронну форму навчання за комп'ютером із віртуальним тьютором. Віртуальне навчання у чистому вигляді, на думку науковця, не має сенсу, оскільки не дає достатнього стимулу до навчання і, як показує практика, почасти призводить до виходу з вузу [4]. Тобто навчання за допомогою виключно електронних ресурсів є неповноцінним, оскільки не надає соціальної взаємодії, а саме необхідного спілкування з товаришами, викладачами, кураторами.

Ми вважаємо, що велику роль у виборі форми навчання відіграють і традиції вищої освіти в Німеччині, за якими німецькі студенти ніколи не поспішали закінчувати вузи, використовуючи переваги статусу студента щонайменше 8–10 років (соціальні пільги, можливість вибору спеціальності (декількох), вузу, семестру чи практики закордоном, поєднання навчання і роботи). Однак завдяки росту динаміки життя і глобалізації світу нові форми навчання набули в Німеччині певної популярності.

За статистикою на 2015 р. у Німеччині нараховувалося 3 850 online-студентів, з них 600 у віртуальних університетах, 283 навчальних модулі online, укладених 185 авторами, 70 000 годин веб-конференцій, 180 000 електронних курсів, 25 Moodle-систем, 61 500 користувачів Moodle-систем, 3 792 абоненти навчальних відео в YouTube [6].

З переходом на авторські електронні навчальні програми та розвитком навчальних платформ (*Learning-Management-Systeme*, *Learning-Content-Management-Systeme*) E-Learning із чисто електронного навчання прогресує до інтегрованого навчання й отримує назву *Blended Learning*, складаючи третій етап розвитку дистанційної освіти. *Blended Learning* являє собою дидактично обґрунтовану комбінацію традиційних очних складових навчального процесу з інноваційними формами електронного навчання, поєднуючи ефективність та гнучкість електронної освіти із соціальними аспектами: особисте та колективне спілкування, практичне навчання на виробничій практиці. Мета інтегрованого навчання – за допомогою відповідної комбінації різноманітних медійних засобів та методів навчання посилити їх переваги і мінімізувати недоліки, функціонально узгодити очні та онлайн-фази навчання. Німецькі науковці визначають таке навчання як «інтегрований навчальний концепт, котрий оптимально використовує

сьогоднішні можливості мереж Інтернет та Інтранет у поєднанні із класичними методами та засобами навчання у системі освіти. Це дозволяє комбінувати навчання, спілкування, інформацію і менеджмент освіти з обміном досвідом, рольовими іграми, особистими зустрічами на класичних очних тренінгах, незалежно від часу і місця» [7, с. 68]. І саме ця форма навчання має найкращі перспективи у викладанні філологічних дисциплін, де очні фази навчання залишаються необхідними та найбільш ефективними.

Висновки. Отже, розвиток дистанційної освіти в Німеччині наглядно демонструє, що сьогодні питання не в тому, як використовувати чи скеровувати інформаційно-комп'ютерні технології в освіті, а в тому, як знайти нову модель навчального процесу, де впровадження чи модернізація технологій були би спрямовані на розширення можливостей інтелектуального потенціалу вузу. Дистанційне навчання є інноваційною складовою сучасного освітнього процесу, який намагається здійснити перехід від репродуктивного до креативного, тримаючи запити та потреби студента у центрі своєї уваги.

Література:

1. Козлакова Г. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід : [монографія] / Г. Козлакова. – К. : ВЦ «Просвіта», 2002. – 230 с.
2. Олійник В. Дистанційна освіта за кордоном та в Україні / В. Олійник // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 1 (12). – С. 22–29.
3. Шуневич Б. Економіка дистанційної освіти: сучасний закордонний досвід // Теоретичні питання освіти та виховання : збірник наукових праць. – Ч. 2 / за заг. ред. М. Свтуха. – Вип. 24. – К. : ВЦ КДПУ, 2003. – С. 209–212.
4. E-Learning: плюсы и минусы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://madan.org.il/ru/news/e-learning-plyusy-i-minusy>.
5. Fernuniversität in Hagen [Elektronische Ressource]. – Zugang : <http://www.fernuni-hagen.de>.
6. E-Learning in Deutschland – der Weg zum heutigen Status Quo (Slides: Rolf Granow) [Elektronische Ressource]. – Zugang : <http://www.slideshare.net/eteaching/elearning-in-deutschland-der-weg-zum-heutigen-status-quo-slides-rolf-granow>.
7. Sauter W. Effiziente Integration von E-Learning und Präsenztraining / W. Sauter, A. Sauter, H. Bender. – Luchterhand : Neuwied, 2004. – 212 с.

Кобзарь Е. И. Привлечение СМИ к преподаванию филологических дисциплин (опыт дистанционного обучения в вузах Германии)

Аннотация. Статья посвящена описанию опыта использования медийных средств в процессе дистанционного обучения в вузах Германии. Дистанционное обучение является инновационной составляющей образовательного процесса, основанного на программах обучения с применением новых информационных технологий, включая спутниковое телевидение, компьютерные сети, мультимедиа и др.

Ключевые слова: дистанционное обучение, СМИ, информационные технологии, спутниковое телевидение, компьютерные сети.

Kobzar O. Using of media by the teaching of philological subjects (experience of distance learning in higher education in Germany)

Summary. The article has been devoted to the description of the experience of using media tools in the distance education at universities in Germany. Distance learning is an innovative component of the educational process based training programs using new information technologies, including satellite television, computer networks, multimedia and so on.

Key words: distance learning, media, information technology, satellite television, computer networks.